

Мирослава ШЕВЧЕНКО,

orcid.org/0000-0002-7659-4007

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української філології для іноземних громадян

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Київ, Україна) *mirvik753@gmail.com*

НАКАЗОВИЙ СПОСІБ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ЯК ІНОЗЕМНІЙ: ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФОРМ І ЗНАЧЕНЬ (A1–A2)

У статті висвітлено лінгводидактичні засади подання та опрацювання наказового способу в українській мові як іноземній на початкових рівнях володіння (A1–A2). Актуальність дослідження зумовлена тим, що імперативні форми є одним із ключових граматичних засобів реалізації елементарної комунікації, проте в практиці навчання української мови вони нерідко подаються фрагментарно, без урахування їхньої семантичної багатофункційності та прагматичної зумовленості. Це ускладнює активне й адекватне використання наказового способу іноземними студентами в спонтанному мовленні та посилює міжмовну інтерференцію.

Метою статті є окреслення лінгводидактичної моделі навчання наказового способу на рівнях A1–A2 з урахуванням його формальних особливостей, семантики й типових комунікативних ситуацій уживання. У межах дослідження описано релевантні для початкового етапу формальні засоби вираження імператива, проаналізовано семантичні типи імперативних конструкцій (прохання, інструкція, порада, заборона) та визначено жанрові різновиди найпростіших текстів, у яких ці форми функціонують найчастіше (оголошення, інструкції, рекламні повідомлення, побутові прохання).

Особливу увагу приділено методичним принципам опрацювання наказового способу, зокрема поетапності навчання, опорі на типові комунікативні ситуації, урахуванню міжмовної інтерференції та інтеграції імперативних форм у мовленнєві дії. Запропоновано навчальні завдання (рецептивні, репродуктивні, продуктивні), що забезпечують поступовий перехід від розпізнавання імперативних конструкцій до їх самостійного використання в навчально-мовленнєвих ситуаціях.

Зроблено висновок, що семантично й комунікативно орієнтований підхід до навчання наказового способу дозволяє уникнути формоцентризму, підвищує мотивацію іноземних студентів і сприяє формуванню функційно адекватного мовлення українською мовою вже на початковому етапі навчання. Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом функціонування імперативних конструкцій на вищих рівнях володіння мовою.

Ключові слова: українська мова як іноземна, лінгводидактика, комунікативний підхід, початкові рівні навчання, наказовий спосіб (імператив).

Myroslava SHEVCHENKO,

orcid.org/0000-0002-7659-4007

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Philology for Foreigners

Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv

(Kyiv, Ukraine) *mirvik753@gmail.com*

IMPERATIVE MOOD IN UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE: LINGUODIDACTIC INTERPRETATION OF FORMS AND MEANINGS (A1–A2)

The article focuses on the linguodidactic principles of teaching the imperative mood in Ukrainian as a foreign language at the beginner proficiency levels (A1–A2). The relevance of the study is determined by the fact that imperative forms constitute one of the core grammatical means of elementary communication; however, in teaching practice they are often introduced sporadically and predominantly from a formal perspective, without sufficient consideration of their semantic diversity and pragmatic functions. As a result, foreign learners frequently experience difficulties in using imperative constructions appropriately in spontaneous speech, which is further complicated by cross-linguistic interference.

The aim of the article is to develop a linguodidactic model for teaching the imperative mood at the A1–A2 levels that takes into account its formal characteristics, basic semantic types, and typical communicative contexts. The study outlines the imperative forms that are most relevant for the beginner stage, describes the main semantic types of imperative constructions (request, instruction, advice, prohibition), and analyses the simplest text genres in which the imperative is most frequently used, such as public notices, instructions, advertising slogans, and everyday requests.

Special attention is paid to methodological principles of teaching the imperative mood, including gradual progression from recognition to productive use, reliance on typical communicative situations, consideration of cross-linguistic interference, and integration of imperative forms into meaningful speech actions rather than isolated drills. The article proposes the learning tasks (receptive, reproductive, and productive), which ensures a systematic development of learners' ability to use imperative constructions appropriately in communicative practice.

The findings suggest that a semantically and communicatively oriented approach to teaching the imperative mood helps to avoid form-centred instruction, increases learner motivation, and facilitates the development of functionally adequate Ukrainian speech at the beginner level. Further research perspectives include a linguodidactic analysis of imperative constructions at higher proficiency levels.

Key words: *Ukrainian as a foreign language, linguodidactics, communicative approach, beginner levels of instruction, imperative mood.*

Постановка проблеми. У процесі навчання української мови як іноземної (УМІ) на початкових рівнях важливу роль відіграють граматичні засоби, що оформлюють висловлювання, які забезпечують базову комунікативну взаємодію у щоденних ситуаціях. До таких засобів належать форми наказового способу (імперативні), які дозволяють іномовцям висловлювати елементарні прохання, привертати чиюсь увагу, установлювати контакт, просити надати інформацію, заборонити робити щось (Стандарт, 2024: 9–15). Проте в практиці навчання УМІ на рівнях А1–А2 з ними часто працюють спорадично – переважає формальний опис без належного урахування їхньої семантичної багатофункційності та прагматичних умов уживання. Це нерідко зумовлює труднощі, які виникають в іноземних студентів, коли вони намагаються вводити імперативні форми у власне спонтанне мовлення.

Проблема ускладнюється міжмовною інтерференцією, оскільки в багатьох мовах (наприклад, англійській, німецькій, польській) імператив реалізується іншими структурними засобами або має інший ступінь категоричності. У зв'язку з цим постає потреба в лінгводидактичному осмисленні наказового способу не лише як граматичної категорії, а як семантично й комунікативно вмотивованого інструмента початкової мовної соціалізації іноземців.

Аналіз досліджень. Імператив в українській мові неодноразово ставав об'єктом лінгвістичних досліджень, у межах яких його розглядали як форму дієслівної категорії способу (Безпояско, 1993; Вихованець, 1988; Городенська, 1997, 2004; Загнітко, 1990, 2011; Нестеренко, 2014; Русанівський, 1971), а також як один із основних засобів вираження спонукальної модальності (Костусяк, 2013; Нарушевич-Васильєва, 2014; Скаб, 2002). У низці праць проаналізовано функційно-семантичну структуру імперативних висловлювань (Умрихіна, 2019), виокремлено ядро, приядерні компоненти та периферію категорії імперативності (Вінтонів, Бортун, 2020), описано їхнє коно-

тативне забарвлення (Вінтонів, Романюк, 2020).

У зарубіжній лінгвістиці імператив переважно розглядають у контексті директивної модальності та теорії мовленнєвих актів як засіб реалізації спонукання. Дослідники наголошують, що імперативні форми здатні виконувати ширший спектр прагматичних функцій – не лише наказових, а й експресивних, оптативних, рекомендаційних тощо, виходячи за межі прямої директиви (Aikhenvald, 2016; Dixon, 2017). Такі трактування створюють важливе теоретичне підґрунтя для лінгводидактичної інтерпретації імператива, зокрема в аспекті його функціонування в навчальному мовленні.

Водночас у методиці навчання УМІ питання подання та опрацювання імперативних форм, особливо на початкових рівнях, залишається дискусійним. Аналіз сучасних підручників і навчальних посібників засвідчує різні підходи до репрезентації імператива. Так, у деяких виданнях початкового рівня імперативні форми не виділяють як окремий об'єкт навчання, хоча вони активно функціонують у формулюваннях інструкцій до вправ (напр., *опишіть, наведіть приклади, прочитайте, заповніть* тощо), що свідчить про їх імпліцитне введення в навчальний процес (Бурак, 2022).

В інших посібниках імператив подано як елемент дієслівної парадигми теперішнього часу без детального опису особливостей формотворення та вживання, що передбачає лексикалізований спосіб ознайомлення з граматичним явищем («Будьмо разом», Шевченко, 2017; «Українська мова для іноземців. Рівні А1–А2», 2020). Натомість у деяких навчальних виданнях імператив супроводжується узагальненим правилом (часто мовою-посередником) і мінімальним комплексом мовних та умовно-комунікативних вправ, спрямованих на первинне формування відповідних умінь (Сварич, 2019).

Зазначені відмінності не свідчать про методичну некоректність, а радше відображають різні авторські концепції та бачення ролі граматичного матеріалу на початкових етапах навчання УМІ.

Водночас вони актуалізують потребу в осмисленні імператива не лише як формально-граматичної категорії, а й як функційно-комунікативного засобу, значущого для формування мовленнєвих умінь іноземних студентів.

Мета статті – окреслити лінгводидактичні засади вивчення наказового способу в українській мові на рівнях А1–А2 з урахуванням його формальних особливостей, значень і комунікативних функцій у простих текстах. Щоб досягнути мети, потрібно розв’язати такі завдання:

1) описати формальні засоби вираження наказового способу, релевантні для початкового етапу навчання;

2) окреслити основні семантичні типи імперативних конструкцій, доступних для засвоєння на рівнях А1–А2;

3) проаналізувати типові жанри й комунікативні ситуації, у яких уживається імператив;

4) визначити методичні принципи подання та закріплення імперативних форм у навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу. *Формальне вираження* наказового способу визначене його особливим функційним статусом у системі дієслівних категорій. А. Загнітко підкреслює, що імператив є єдиною дієслівною формою, безпосередньо зорієнтованою на реалізацію апелятивної (закличної) функції, що й зумовлює специфіку його парадигми. Оскільки основне призначення апелятива полягає у спонуканні адресата до виконання дії, спрямованої на зміну елементів дійсності, «типізація виконавця як адресата зумовила найбільшу функціональну навантаженість форми 2-ї особи» (Загнітко, 2012: 228). Водночас дослідник зауважує, що в українській мові імперативність становить складне, розгалужене явище як у формальному, так і в семантичному плані.

Важливим теоретичним підґрунтям аналізу наказового способу є розмежування *реальної* та *ірреальної* дії. За В. Русанівським, реальна дія відбувається в об’єктивній дійсності, пов’язана з конкретним виконавцем і є обмеженою в часі. Натомість ірреальні дії існують лише як можливі, бажані або необхідні й можуть бути реалізовані за певних умов або залишатися в уяві мовця чи адресата (Русанівський, 1971: 263). До ірреальних В. Русанівський зараховує дії, передані формами майбутнього часу, оскільки вони ще не відбулися, а на їхній результат лише очікують: *я буду читати, ти напишеш статтю*, але також наголошує, що ці ірреальні значення слід відрізняти від інших типів ірреальності, пов’язаних із модальною оцінкою дії: *ти піди й зроби* (наказ),

коли б ти пішов, то зробив би (умова), *ти б пішов і зробив* (побажання) тощо (Там само: 265). Саме в цій площині формується семантична основа наказового способу.

Наказовий спосіб виражає волевиявлення мовця й реалізується в різних модальних відтінках – від прямого наказу чи команди до прохання, заклику, поради або застереження, що залежить від конкретної комунікативної ситуації (Безпояско 1991: 373).

Парадигма наказового способу не охоплює категорії часу й складається з *синтетичних* форм, що утворюються від основи теперішнього часу (для дієслів недоконаного виду): *робити – роби, робімо, робіть* та теперішньо-майбутнього часу (для дієслів доконаного виду): *знайти – знайди, знайдімо, знайдіть*; та аналітичних форм третьої особи однини й множини: *хай робить, хай знайдуть* (Там само: 374). У семантичній структурі аналітичних форм домінує модальність бажання, а не безпосереднього наказу.

З огляду на функційну складність і семантичну багатозначність наказового способу, на початкових етапах навчання УМІ доцільно обмежувати його подання прототиповими (синтетичними) формами – 2-ї особи однини та множини: *читай, читайте, іди, ідіть* (Стандарт, 2024: 15). Саме ці форми найчастотніші у щоденному мовленні та функціонують у стандартних ситуаціях прямого спонукання, забезпечуючи ефективне формування комунікативної компетентності іноземних студентів.

До уваги варто брати варіанти творення форм:

1. Дієслова з основою теперішнього часу на приголосний, у яких у 1-й особі однини наголос падає на закінчення (*казати – кажу́, писати – пишу́*), в імперативі мають закінчення *-и* (одн.) та *-іть* (множ.): *кажі́, пиши́; кажіть, пишіть*. Якщо основа має у кінці два приголосні, відбувається спрощення: *роблю́ – роби́, робіть, сплю́ – спи, спи́ть*.

2. Дієслова з основою теперішнього часу на приголосний, у яких у 1-й особі однини наголос падає на основу (*плакати – плачу́, різати – різю́*) мають *нульове закінчення* (одн.) та *-те* (множ.): *(не) плач, різ; плачте, різте*. Варто зважати, що кінцеві приголосні можуть бути м’якими: [д’] [т’] [з’] [с’] [л’] [н’]: *стань, сядь, лізь; станьте, сядьте, лізьте*.

3. Дієслова з односкладовою основою і основою на голосний (*б’ють, п’ють, ллють, дають, читають, думають, танцюють*) мають *нульове закінчення* (одн.) та *-те* (множ.): *бий, пий, лий, дай, читай, думай, танцюй; бийте, пийте, лийте, дайте, читайте, думайте, танцюйте*.

4. Дієслово *їсти*, як атематичне, має особливі форми імператива: *їж, їжте*.

На рівнях А1–А2 недоцільно деталізувати рідковживані, стилістично марковані або імперативні форми-винятки. Натомість ефективнішою є орієнтація на стабільні, частотні й формально прозорі моделі, що забезпечують швидке засвоєння базових складників спонукальної модальності в українській мові.

Семантичні типи імперативних конструкцій. З лінгводидактичного погляду наказовий спосіб доцільно репрезентувати не як формально-граматичну категорію з максимально повною парадигмою значень, а як інструмент реалізації типових комунікативних намірів, актуальних для початкового етапу вивчення УМІ. Такий підхід відповідає комунікативно орієнтованій моделі навчання, у межах якої граматичну форму вводять не ізольовано, а пов'язано з конкретною мовленнєвою дією.

На рівнях А1–А2 доцільно обмежитися кількома базовими семантичними типами імперативних конструкцій, які є легко впізнаваними в реальних ситуаціях спілкування: прохання, інструкція, порада та заборона.

Прохання – один із найбільш поширених комунікативних намірів у щоденному спілкуванні, особливо в міжкультурному контексті. На відміну від прямого наказу, прохання не має категоричного характеру і сприймається як соціально нейтральне або ввічливе спонукання до дії. Наприклад: *Допоможіть мені; Скажіть, будь ласка; Покажіть дорогу; Зачекайте хвилину; Повторіть, будь ласка*. Цікаво, що в англійській мові в аналогічних ситуаціях переважають непрямі питальні конструкції з модальними дієсловами. Наприклад: *Could you help me? Can you tell me, please?* Отже, прагматика українського імператива у проханні відповідає англійським ввічливим запитанням, а не прямому імперативу: *Help me*, який може здатися занадто різким у нейтральному мовленні.

У навчальному процесі такі конструкції легко поєднують із невербальними засобами (жестами, інтонацією) та формулами мовленнєвого етикету, що сприяє формуванню комунікативної компетентності без надмірного граматичного навантаження.

Імперативні конструкції – інструкції типові для навчального дискурсу, зокрема для мовлення викладача в аудиторії. Вони мають чітку прагматичну спрямованість і зазвичай стосуються конкретної дії, яку необхідно виконати тут і тепер. Наприклад: *Напишіть слово; Подивіться на таблицю; Слухайте уважно*. Важливо, що українська й англійська мови у таких конструкціях демонструють

більшу симетрію: *Розгорніть підручник – Open the textbook; Прочитайте текст – Read the text*. Отже, в обох мовах імперативні форми виступають стандартним засобом організації навчальної діяльності. Для студентів такі конструкції є передбачуваними, оскільки вони супроводжуються контекстом ситуації та часто підкріплюються жестами або візуальними позначками.

Порада становить проміжний тип між проханням і прямим спонуканням. Вона не передбачає обов'язкового виконання дії, а радше пропонує оптимальний або бажаний варіант поведінки. У мовленні порада часто має позитивну оцінку семантику й сприяє встановленню доброзичливого контакту.

На початковому рівні доречно використовувати прості, лексично обмежені конструкції. Наприклад: *Візьми воду; Пий чай*. Можна зазначити, що в англійській мові порада зазвичай реалізується за допомогою модальних слів: *should, can: Спробуйте цю страву – You should try this dish; Подивися цей фільм – You can watch this movie*. Такі висловлення легко інтегруються в типовими для початкових рівнів УМІ теми «Їжа», «Дозвілля, відпочинок», «Навчання», «Купівля (закупи)», «Послуги» (Стандарт, 2024: 13–15, 27–29).

Окреме місце посідають імперативні конструкції зі значенням *заборони*, які формуються за допомогою заперечної частки *не*. На відміну від прямого наказу, заборона є доволі частотною в коротких письмових текстах публічного характеру, які трапляються іноземним студентам поза аудиторією. Наприклад: *Не заходьте сюди; Не кидайте сміття; Не говоріть голосно*. В англійській мові таким українським формам відповідають структурно інші заборонні формули: *Не паліть – No smoking*. У цьому випадку прагматична схожість найвища, оскільки обидві мови використовують короткі, легко впізнавані, формально чіткі конструкції з однозначним регулятивним значенням.

Залучення англомовних відповідників у межах аналізу семантичних типів імперативних конструкцій має винятково лінгводидактичний характер і не передбачає зіставного опису граматичних систем української та англійської мов. Мета такого підходу полягає в окресленні прагматичних відповідників комунікативних намірів, що реалізуються за допомогою наказового способу в українській мові, з урахуванням мовного досвіду значної частини іноземних студентів, для яких англійська є першою або мовою-посередником у навчанні.

У процесі опанування українського імператива студенти нерідко намагаються уникати форм

наказового способу або вживають його надмірно обережно, що можна пояснити інтерференцією англійської мовної норми, у якій прямиї імператив у щоденному спілкуванні має вищий ступінь категоричності й обмежені сфери функціонування. У цьому зв'язку зіставлення українських імперативних конструкцій із типовими англійськими засобами реалізації відповідних мовленнєвих актів дає змогу: а) зняти комунікативну напругу, пов'язану зі сприйняттям імператива як наказу; б) пояснити, що в українській мові одна й та сама граматична форма може реалізовувати різні модальні відтінки залежно від ситуації мовлення; в) сформулювати у студентів уявлення про норми вживання наказового способу без надмірного теоретизування.

З огляду на комунікативні потреби початкового рівня, власне *наказ* як окреме семантичне значення (*Сядьте! Стійте!*) не доцільно виділяти як самостійну навчальну категорію. У реальному щоденному спілкуванні такі висловлення мовці вживають порівняно рідко й здебільшого замінюють на форми прохання або інструкції, які є соціально більш прийнятними та прагматично гнучкішими.

Семантичний підхід до ознайомлення студентів з формами наказового способу дозволяє уникнути формоцентризму й забезпечує безпосередній зв'язок між граматичною формою та типовою мовленнєвою дією. Це не лише підвищує мотивацію іноземних студентів, а й сприяє ранньому формуванню адекватного мовлення українською мовою.

На рівнях А1–А2 актуалізацію форм наказового способу можна простежити в коротких, стандартизованих типах текстів: оголошеннях, інструкціях, рекламних повідомленнях і побутових проханнях. Такі мікротексти мають чітку прагматичну спрямованість, мінімальне лексико-граматичне наповнення та однозначну комунікативну мету, що робить їх особливо придатними для навчання УМІ. У цих текстах імперативні форми безпосередньо пов'язані з типовими мовленнєвими діями й не потребують складного контексту для інтерпретації.

Робота з автентичними або напівавтентичними мікротекстами дає змогу формувати в іноземних студентів не лише граматичну, а й соціокультурну компетентність, адже ступінь категоричності імператива, допустимість його вживання та способи пом'якшення значною мірою залежать від мовної й культурної норми.

Багатим джерелом мікротекстів для початкових рівнів є короткі оголошення й попередження публічного характеру, наприклад: *Не заходьте сюди; Не паліть; Не кидайте сміття; Зачиняйте*

двері; Тримайте дистанцію; Не паркуйтеся тут. У цих текстах імперативні форми репрезентують прохання або заборону, які часто є обов'язковими для виконання, тому повинні бути зрозумілими іноземним студентам.

Типове завдання на основі таких прикладів може полягати в класифікації оголошень за комунікативною метою (заборона, рекомендація, інструкція) або в співвіднесенні тексту з конкретною ситуацією (у транспорті, в парку, в будівлі).

Важливе місце належить інструкціям, зокрема пов'язаним зі щоденними діями. Наприклад, інструкція до кавового автомата: *Виберіть напій; Опустіть гроші; Натисніть кнопку; Зачекайте; Заберіть каву.* Для таких текстів характерні послідовність дій і повторюваність структур, що дозволяє використовувати їх для завдань на розуміння логіки дій (розташувати кроки в правильному порядку) або моделювання аналогічної ситуації (як скористатися банкоматом, ліфтом, принтером), не акцентуючи увагу на формальному творенні імперативних форм.

Окрему дидактичну цінність мають рекламні слогани, що містять імперативні форми, і діють як запрошення чи мотиваційний заклик. Окрім уже усталених прикладів *Поділися щастям* (Coca-Cola), *Зроби це* (Nike), *Думай інакше* (Apple), до навчального матеріалу можна залучати й інші слогани, зокрема: *Живи на повну; Обирай якість; Смакуй життя; Будь собою.*

На їх основі доцільно пропонувати завдання на *інтерпретацію комунікативного наміру* (що саме пропонують зробити адресатові), порівняння з нейтральними інструкціями або створення власного короткого слогана з використанням уже відомих студентам дієслів. Такі завдання мають високу мотиваційну цінність і сприяють засвоєнню імператива як гнучкого прагматичного інструмента.

Підхід до навчання імператива через типові комунікативні ситуації спирається на напрацювання Л. Назаревич, яка послідовно наголошує на доцільності введення наказових форм у найбільш частотних сценаріях щоденного спілкування. Дослідниця пропонує працювати з обмеженим колом високочастотних дієслів та зосереджувати увагу не на формальному описі парадигми, а на комунікативній адекватності висловлення, його прагматичній доречності та відповідності ситуації. Такий шлях особливо ефективний на початкових рівнях, оскільки дозволяє уникнути перевантаження граматичною інформацією та водночас забезпечує активне включення імперативних конструкцій у мовленнєву практику студентів (Назаревич, 2026).

Отже, використання найпростіших типів текстів – оголошень, інструкцій, рекламних повідомлень – поєднано з різнотипними комунікативно орієнтованими завданнями створює сприятливі умови для засвоєння наказового способу як функціональної категорії. Імператив постає не як абстрактна граматична форма, а як засіб реальної мовленнєвої дії, що відповідає потребам і можливостям початкового етапу.

Ефективне засвоєння наказового способу в курсі УМІ потребує системного поєднання граматичного, семантичного й комунікативного чинників. Ключовим принципом є поетапність навчання, яка забезпечує поступовий перехід від рецептивного сприйняття імперативних форм до їх усвідомленого й продуктивного використання. Насамперед студенти навчаються розпізнавати наказові конструкції в готових висловленнях і текстах, відтворювати їх у запропонованих моделях, і лише згодом – вживати імператив самостійно в навчально-мовленнєвих ситуаціях.

Імператив має з'являтися в завданнях, які передбачають дію, реакцію або взаємодію, а не лише механічне відтворення граматичної форми. Доцільно дотримуватися послідовності навчальних завдань залежно від ступеня мовленнєвої активності:

1. *Рецептивні* – спрямовані на розпізнавання імперативних форм і встановлення їхнього значення в контексті. Наприклад: визначити, які речення в оголошенні є заборонами; співвіднести інструкцію з відповідною ситуацією; обрати правильне тлумачення рекламного слогана. Такі завдання формують первинне усвідомлення функції наказового способу без вимоги активного продукування.

2. *Репродуктивні* передбачають відтворення готових моделей із мінімальними змінами. Наприклад: доповнити інструкцію пропущеним дієсловом; переформулювати прохання за зразком; замінити ствердну інструкцію на заперечну (*Заходьте – Не заходьте*). На цьому етапі імпе-

ратив уже входить до активного запасу студента, але залишається опертим на запропоновану структуру.

3. *Продуктивні* – орієнтовані на самостійне використання імперативних форм у змодельованих комунікативних ситуаціях. Це можуть бути рольові ігри (у кафе, в аудиторії, в офісі), створення власного рекламного слогана, формулювання інструкції або ввічливого прохання до партнера. Такі завдання сприяють розвитку комунікативної автономії та закріпленню імператива як інструмента мовленнєвої дії.

Отже, методично виважене опрацювання наказового способу ґрунтується на поступовому ускладненні завдань, комунікативній мотивованості матеріалу та функційному розумінні граматичної форми.

Висновки. Наказовий спосіб є одним із базових граматичних засобів, задіяних у реалізації елементарної комунікації в українській мові, оскільки безпосередньо пов'язаний із вираженням волевиявлення, регуляцією взаємодії та організацією мовленнєвих дій. На рівнях А1–А2 його лінгводидактична інтерпретація має виходити за межі суто формального опису й поєднувати морфологічні характеристики з аналізом семантики та прагматичних функцій.

Запропонований у статті підхід дозволяє розглядати імператив не як сукупність формальних моделей, а як функційно навантажений інструмент мовленнєвої дії, інтегрований у типові комунікативні ситуації. Орієнтація на семантичні типи імперативних конструкцій, робота з найпростішими типами текстів і використання поетапної системи завдань сприяють формуванню комунікативної компетентності та поступовому розвитку мовленнєвої автономії іноземних студентів.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в лінгводидактичному описі наказового способу для вищих рівнів володіння українською мовою, коли більшої ваги набувають стилістичні й дискурсивні чинники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Безпояско О. К. Граматика української мови: морфологія. Київ : Либідь, 1993. 336 с.
- Буряк М. Яблуко : підручник з української мови як іноземної (базовий рівень). Львів : Видавництво УКУ, 2022. 268 с.
- Вінтонів М., Бортун К. Структурно-семантичні типи та функції імперативних висловлень у публіцистичному й офіційно-діловому стилях. Київ, 2020. 201 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/33820> (дата звернення: 01.01.2026).
- Вінтонів Т. М., Романюк Л. В. Конотативні вияви імперативних висловлень у сучасній лінгвістиці. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. № 13 (1). С. 22–28. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/33841> (дата звернення: 01.01.2026).
- Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті : монографія. Київ : Наук. думка, 1988. 256 с.
- Городенська К. Г. Онтологічні параметри граматичних категорій способу та часу. *Мовознавство*. 1997. № 1. С. 39–42.

7. Загнітко А. П. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці. Київ : НМК ВО, 1990. 139 с.
8. Загнітко А. П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ТОВ «ВКФ “БАО”», 2011. 992 с.
9. Костусяк Н. Категорія синтаксичної модальності та її грамемна реалізація. *Лінгвістичні студії*. 2013. Вип. 26. С. 99–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2013_26_21 (дата звернення: 01.01.2026).
10. Назаревич Л. Наказовий спосіб дієслів. *Open for Ukrainian*. URL: <https://open4ukrainian.education/nakazovij-sposib-diyesliv/> (дата звернення: 01.01.2026).
11. Нарушевич-Васильєва О. В. Категорія спонукальності у прагматистичному аспекті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2002. 22 с.
12. Нестеренко Т. А. Грамемна організація категорії способу українського дієслова. *Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2014. Вип. 127. С. 437–441.
13. Русанівський В. М. Структура українського дієслова. Київ : Наук. думка, 1971. 315 с.
14. Сварич Н. Українська мова для іноземних студентів (елементарний рівень) : навч. посібник. Київ : НОВОград, 2019. 208 с.
15. Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові. Чернівці : Місто, 2002. 272 с.
16. Стандарт державної мови. Українська мова як іноземна. Рівні загального володіння А1–С2. Київ : Нац. комісія зі стандартів державної мови, 2024. 139 с. URL: <https://surl.li/ihvrvq> (дата звернення: 01.01.2026).
17. Українська мова для іноземців. Рівень А1 : навч. посібник / Є. О. Голованенко, Т. О. Дегтярєва, Г. В. Дядченко та ін. ; за ред. Т. О. Дегтярєвої. Суми : Університетська книга, 2020. 274 с.
18. Українська мова для іноземців. Рівень А2 : навч. посібник / Т. О. Дегтярєва, Г. В. Дядченко, О. П. Коньок та ін. ; за ред. Т. О. Дегтярєвої. Суми : Університетська книга, 2020. 215 с.
19. Умрихіна Л. В. Особливості функціонування власне-імперативних конструкцій. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 10, т. 1. С. 38–42. DOI: 10.32782/tps2663-4880/2019.10-1.8.
20. Шевченко М. Будьмо разом (А1) : українська мова для іноземців : навч. посібник. Київ : Четверта хвиля, 2017. 164 с.
21. Aikhenvald A. Y. Imperatives and Commands. Oxford : Oxford University Press, 2016. 609 p.
22. Commands: A Cross-Linguistic Typology / ed. by A. Y. Aikhenvald, R. M. W. Dixon. Oxford : Oxford University Press, 2017. 354 p.

REFERENCES

1. Bezpoiasko, O. K. (1993). *Hramatyka ukrainskoi movy: Morfolohiia* [Grammar of the Ukrainian language: Morphology]. Kyiv: Lybid. 336 p. [in Ukrainian].
2. Buriak, M. (2022). *Yabluko: pidruchnyk z ukrainskoi movy yak inozemnoi (bazovyi riven)* [Apple: Ukrainian as a foreign language textbook (basic level)]. Lviv: Ukrainian Catholic University Publishing House. 268 p. [in Ukrainian].
3. Vintoniv, M., & Bortun, K. (2020). *Strukturno-semantychni typy ta funktsii imperatyvnykh vysloven u publitsystychnomu y ofitsiino-dilovomu styliakh* [Structural and semantic types and functions of imperative utterances in publicistic and official-business styles]. Kyiv. 201 p. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/33820> (accessed: 01.01.2026). [in Ukrainian].
4. Vintoniv, T. M., & Romaniuk, L. V. (2020). *Konotatyvni vyjavy imperatyvnykh vysloven u suchasni linhvistytsi* [Connotative manifestations of imperative utterances in modern linguistics]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 13(1), 22–28. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/33841> (accessed: 01.01.2026). [in Ukrainian].
5. Vykhoanets, I. R. (1988). *Chastyny movy v semantiko-hramatychnomu aspekti* [Parts of speech in the semantic-grammatical aspect]. Kyiv: Naukova dumka. 256 p. [in Ukrainian].
6. Horodenska, K. H. (1997). *Ontolohichni parametry hramatychnykh katehorii sposobu ta chasu* [Ontological parameters of grammatical categories of mood and tense]. *Movoznavstvo*, 1, 39–42. [in Ukrainian].
7. Zahnitko, A. P. (1990). *Diieslivni katehorii v syntahmatytsi i paradyhmatytsi* [Verbal categories in syntagmatics and paradigmatics]. Kyiv: Educational and Methodological Center for Higher Education. 139 p. [in Ukrainian].
8. Zahnitko, A. P. (2011). *Teoretychna hramatyka suchasnoi ukrainskoi movy. Morfolohiia. Syntaksys* [Theoretical grammar of the modern Ukrainian language. Morphology. Syntax]. Donetsk: BAO Publishing House. 992 p. [in Ukrainian].
9. Kostusiak, N. (2013). *Katehoriia syntaksychnoi modalnosti ta yii hramemna realizatsiia* [The category of syntactic modality and its grammatical realization]. *Linhvistychni studii*, 26, 99–103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2013_26_21 (accessed: 01.01.2026). [in Ukrainian].
10. Nazarevych, L. (n.d.). *Nakazovyi sposib diiesliv* [Imperative mood of verbs]. *Open for Ukrainian*. URL: <https://open4ukrainian.education/nakazovij-sposib-diyesliv/> (accessed: 01.01.2026). [in Ukrainian].
11. Narushevych-Vasyliieva, O. V. (2002). *Katehoriia sponukalnosti u prahmastylistychnomu aspekti* [The category of inducement in the pragmatylistic aspect] (Extended abstract of PhD dissertation). Odessa. 22 p. [in Ukrainian].
12. Nesterenko, T. A. (2014). *Hramemna orhanizatsiia katehorii sposobu ukrainskoho diieslova* [Grammemic organization of the mood category of the Ukrainian verb]. *Naukovi zapysky KDPU. Serii: Filolohichni nauky (Movoznavstvo)*, 127, 437–441. [in Ukrainian].
13. Rusanivskiy, V. M. (1971). *Struktura ukrainskoho diieslova* [Structure of the Ukrainian verb]. Kyiv: Naukova dumka. 315 p. [in Ukrainian].
14. Svarych, N. (2019). *Ukrainska mova dlia inozemnykh studentiv (elementarnyi riven)* [Ukrainian for foreign students (elementary level)]. Kyiv: Novograd. 208 p. [in Ukrainian].
15. Skab, M. S. (2002). *Hramatyka apeliatsii v ukrainskii movi* [Grammar of appeal in the Ukrainian language]. Chernivtsi: Misto. 272 p. [in Ukrainian].

16. Standart derzhavnoi movy. Ukrainska mova yak inozemna. Rivni zahalnoho volodinnia A1–C2 [State language standard. Ukrainian as a foreign language. General proficiency levels A1–C2]. (2024). Kyiv: National Commission on State Language Standards. 139 p. URL: <https://surl.li/ihvpvq> (accessed: 01.01.2026). [in Ukrainian].
17. Holovanenko, Ye. O., Dehtiarova, T. O., Diadchenko, H. V., et al. (2020). *Ukrainska mova dlia inozemtsiv. Riven A1* [Ukrainian for foreigners. Level A1]. Sumy: Universytetska knyha. 274 p. [in Ukrainian].
18. Dehtiarova, T. O., Diadchenko, H. V., Konok, O. P., et al. (2020). *Ukrainska mova dlia inozemtsiv. Riven A2* [Ukrainian for foreigners. Level A2]. Sumy: Universytetska knyha. 215 p. [in Ukrainian].
19. Umrykhina, L. V. (2019). *Osoblyvosti funktsionuvannia vlasne-imperatyvnykh konstruktssii* [Functional features of proper imperative constructions]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 10(1), 38–42. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.10-1.8> [in Ukrainian].
20. Shevchenko, M. (2017). *Budmo razom (A1): Ukrainska mova dlia inozemtsiv* [Let's be together (A1): Ukrainian for foreigners]. Kyiv: Chetverta khvyliia. 164 p. [in Ukrainian].
21. Aikhenvald, A. Y. (2016). *Imperatives and Commands*. Oxford: Oxford University Press. 609 p.
22. Aikhenvald, A. Y., & Dixon, R. M. W. (Eds.). (2017). *Commands: A Cross-Linguistic Typology*. Oxford: Oxford University Press. 354 p.

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

